

Гоца Н. М.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теорії і практики перекладу

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

<https://orcid.org/0000-0001-7296-3306>

Косенко А. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0001-9390-871>

Беженар І. В.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

<https://orcid.org/0000-0001-5314-1446>

ПРОБЛЕМАТИКА ВІДТВОРЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ АВТОРА ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ПРОЗИ

Анотація. Представлена стаття присвячена комплексному аналізу особливостей відтворення індивідуального авторського стилю в перекладі науково-популярної прози. Актуальність дослідження зумовлена зростанням уваги лінгвістики й перекладознавства до ідіостилю як ключового чинника комунікативної ефективності тексту, а також потребою забезпечення адекватності перекладу в умовах популяризації наукових знань. У роботі узагальнено підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників до трактування ідіостилю, його взаємозв'язку з мовною особистістю автора, концептуальною картиною світу та прагматичною структурою тексту. Наголошено, що науково-популярний дискурс поєднує точність подання інформації з експресивністю, метафоричністю та суб'єктивно-оцінними елементами, що ускладнює процес перекладу.

У центрі уваги – прагматична відповідність перекладу, яка передбачає збереження інтенції автора, комунікативного ефекту й інтерпретаційної стратегії. Проаналізовано основні групи перекладацьких трансформацій, необхідні для адаптації тексту до іншомовної аудиторії без втрати індивідуальних стилістичних маркерів. Підкреслено важливість компенсації образних засобів, точного відтворення авторських метафор, ритмізації та манери пояснення.

Зроблено висновок, що успішне відтворення ідіостилю можливе лише за умови поєднання наукової точності, доступності викладу та збереження стилістичної своєрідності оригіналу. Додатково підкреслено, що врахування когнітивних моделей автора та специфіки цільової аудиторії є визначальним для формування перекладацької стратегії, яка забезпечує повноцінне відтворення прагматичного потенціалу тексту. Перспективу подальших досліджень убачено у створенні типології перекладацьких труднощів і розробленні методичних рекомендацій для перекладу науково-популярних текстів.

Ключові слова: індивідуальний стиль, ідіолект, ідіостиль, науково-популярна проза, комунікативна інтенція, прагматики, перекладцькі трансформації.

Постановка проблеми. Зростання уваги сучасного мовознавства та перекладознавства до індивідуального стилю автора зумовлює необхідність його вивчення не лише на матеріалі художніх творів, але й у межах науково-популярних текстів, які традиційно сприймалися як стилістично нейтральні. Умови активного поширення наукових знань у масовому культурному просторі актуалізують потребу адекватного перекладу таких текстів із збереженням авторської інтенції, прагматичного впливу та експресивності оригіналу за дотримання норм мови перекладу.

Специфіка науково-популярної прози полягає в поєднанні точності наукової інформації з індивідуалізованими мовними засобами, спрямованими на зацікавлення й переконання широкої аудиторії. У процесі перекладу це вимагає від перекладача балансування між інформативною адекватністю та відтворенням стилістичних, лексичних і синтаксичних особливостей, що формують унікальність авторського голосу. Недостатня увага до цього аспекту може призвести до стилістичної нейтралізації тексту й зниження його комунікативної ефективності, що зумовлює актуальність і доцільність наукового дослідження означеної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгвістиці питання ідіостилю та мовної індивідуальності висвітлено в працях С. Бибик (2018), П. Гриценка (2007) та Б. Стельмаха (2004), які окреслюють основні термінологічні й стилістичні параметри індивідуального авторського стилю. Зарубіжні дослідники П. Батлер (2018) та Е. Епстайн (2013) підкреслюють риторичні та когнітивні виміри авторської манери викладу.

У межах теорії перекладу важливими є праці В. Бялика (2016), В. Коптілова (2003) та В. Демецької (2008), які аналізують принципи адекватності та адаптації як механізми збереження авторської інтенції. До фундаментальних належать концепції динамічної еквівалентності Е. Найди і Ч. Табера (2003) та положення теорії скопоса К. Райс і Г. Фермаєра (2014).

Питання перекладацьких трансформацій розглядають О. Кривенко й О. Цимбаліста (2020), В. Лобода (2019) та І. Сіняговська (2014), які систематизують лексичні та граматичні перетворення і визначають їхню роль у передачі стилістичних характеристик тексту. Проблеми перекладу наукових і технічних текстів докладно аналізують В. Карабан (2004), Дж. Бірн (2006) та М. Бейкер (2011).

До важливих напрямів належать дослідження прагматики тексту та прагматичного аспекту перекладу. У працях О. Павлик (2020), М. Моріні (2013), А. Нойберга і Г. Шреве (1992) переклад постає як прагматично орієнтований процес, зорієнтований на відтворення комунікативного ефекту. Сучасні підходи до прагматики перекладу представлені також у дослідженнях Д. Дайгер, М. Лохер і Т. Мессерлі (2023). У межах українських студій Н. Гоца, А. Косенко, І. Беженар (2021) аналізують комунікативно-прагматичні інтенції, зокрема у текстах науково-популярного дискурсу.

Узагальнення джерел свідчить, що хоча проблема стилю, прагматики та перекладацьких стратегій широко досліджена, питання відтворення ідіостилю у перекладі науково-популярної прози залишається недостатньо опрацьованим і потребує подальшого системного аналізу.

Метою представленої розвідки є теоретичне обґрунтування та аналіз ключових чинників, що впливають на відтворення індивідуального стилю автора у перекладі науково-популярної прози.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема вивчення ідіостилю традиційно посідає важливе місце в лінгвістичних дослідженнях. Дослідники наголошують на необхідності аналізу індивідуального мовлення автора, оскільки він репрезентує певний мовно-культурний простір і втілює у текстах особистий лінгвістичний досвід. Хоч письменник послуговується ресурсами національної мови, на формування його твору впливають власний світогляд, хід думок і почуття. Саме ці чинники зумовлюють індивідуальне нашарування, що виявляється у доборі мовних одиниць, синтаксичних конструкцій, новотворів і стилістичних засобів [1, с. 5].

Індивідуальний стиль є важливим об'єктом лінгвістичної стилістики, оскільки дозволяє глибше зрозуміти текст як форму мовленнєвої взаємодії автора й читача. Кожен письменник має притаманні лише йому характеристики, які забезпечують упізнаваність стилю. Ідіостиль не заважає цілісному сприйняттю твору, а навпаки – сприяє осмисленню авторського світовідчуття та мотивації у виборі мовних засобів.

Ідіостиль як вияв мовотворчості автора є сукупністю оригінальних словосполук і висловлювань, побудованих із загальноживаних елементів. Він властивий не лише художнім, а й науковим і науково-популярним текстам. Наукові знання, які автор прагне донести, формуються через індивідуальне осмислення, що зумовлює появу «глибинних і поверхневих» моделей пізнання [2, с. 43].

Вивчення ідіостилю сучасних науково-популярних текстів пов'язане з такими поняттями, як «мовна картина світу»,

«світосприйняття автора», «мовна особистість». Концептуальна картина світу поєднує об'єктивні знання та суб'єктивне ставлення людини до дійсності, тому навіть прагнучи до об'єктивності, автор неминуче транслює власні смисли [3, с. 17].

У цьому контексті питання відтворення ідіостилю набуває особливої ваги в перекладознавстві, адже перекладач має не лише передати зміст оригіналу, а й зберегти стилістичні доміанти та індивідуальні способи концептуалізації світу, характерні для автора. Ідіостиль стає об'єктом не лише лінгвістичного, а й перекладацького аналізу, де важливим є виявлення мовних і когнітивних характеристик, що визначають творчу манеру письма. Урахування цих аспектів забезпечує збереження авторської інтенції та відтворення у перекладі цілісної моделі мовної особистості, що сприяє адекватному й повноцінному сприйняттю тексту реципієнтом.

Попри значну кількість досліджень, проблема визначення поняття «ідіостиль» залишається актуальною. Лінгвісти використовують низку паралельних термінів – «стиль автора», «авторський ідіолект», «індивідуальний стиль» тощо, які часто не мають чіткого семантичного розмежування. Це пояснюється відсутністю усталеної термінологічної бази в сучасній українській лінгвістичній стилістиці [4, С. 22–33]. Складність тлумачення зумовлена й широким значенням поняття «стиль», яке традиційно позначає характерні мовні особливості творів митця [5, с. 18]. Як зазначає Б. Стельмах, виразниками індивідуального стилю є особливості використання певних лексичних шарів, образів, стилістичних конструкцій, пунктуації, ритмо-мелодики та композиції [6, с. 231].

Одним із ключових і водночас найскладніших завдань сучасного перекладознавства є забезпечення адекватного відтворення комунікативно-прагматичної спрямованості авторського стилю. Це завдання виходить далеко за межі простого відтворення змісту чи стилістичних доміант оригіналу і передбачає відтворення того прагматичного впливу, який автор прагнув здійснити на свого читача. У перекладі науково-популярної прози ця проблема постає особливо гостро, оскільки такі тексти поєднують у собі точність викладу, доступність подання та індивідуальну манеру автора, що часто виявляється у метафоричності, інтерпретативності й авторській оцінності.

У лінгвістиці кінця XX – початку XXI століття значно посилюється інтерес до антропоцентричної парадигми, де в центрі дослідження перебуває мовна особистість, її інтенції, когнітивні моделі та прагматичні стратегії. Саме в цьому контексті комунікативно-прагматичний аналіз тексту стає фундаментальним, а питання його відтворення у перекладі – одним із провідних завдань.

Прагматична спрямованість тексту визначається його призначенням і жанром, а прагматичний потенціал формується вибором автором змісту та способів мовного вираження. Реалізуючи свій комунікативний намір, мовець добирає відповідні мовні засоби й організує їх у цілісне висловлювання. Тексти науково-популярного спрямування зазвичай демонструють виразну суб'єктивність і модальність, залучають елементи особистісного досвіду та оцінності, що надає їм більшої виразності й вирізняє серед інших типів текстів [7, с. 426]. Саме індивідуальна манера пояснення, характерні метафори та авторські аналогії становлять ядро індивідуального стилю, який перекладач повинен уважно відтворити, щоб не зруйнувати авторську стратегію популяризації знань.

Прагматичний вплив пов'язаний не лише з денотативним змістом висловлювання, а й із тим, як сама структура тексту, добір мовних одиниць, композиція та стилістичні засоби спрямовують читача до певної реакції, оцінки або розуміння. Прагматичний потенціал цілого тексту, як підкреслюється у сучасних дослідженнях, є важливим для формування цілісного комунікативного акту. Таким чином, перекладач має справу не з окремими фразами, а з прагматично організованою системою, яка відтворює мовленнєвий вплив автора.

У дослідженнях перекладацької прагматики виділяють декілька підходів, що допомагають зрозуміти параметри цього завдання:

1. Лексико-стилістичний підхід, який передбачає аналіз прагматичного потенціалу окремих мовних одиниць і способів його передачі у перекладі.

2. Діяльнісний підхід, у якому переклад розглядається як прагматично вмотивована дія, а перекладач – як суб'єкт, що виконує комунікативне завдання.

3. Підхід прагматичного пристосування, що наголошує на необхідності забезпечити еквівалентний ефект для аудиторії перекладу, навіть якщо це потребує трансформацій [8, с. 33].

Ці підходи підкреслюють, що переклад індивідуального стилю не може бути буквальним: він вимагає інтерпретації, реконструкції і навіть творчої компенсації, особливо коли оригінальний автор вдається до складних метафор або культурно зумовлених порівнянь.

Вагомий внесок у розуміння прагматики перекладу зробив А. Нойберт, який стверджує, що саме прагматика визначає адекватність перекладу, оскільки граматична та семантична точність не гарантують збереження функціонального впливу тексту [9, с. 8]. А. Нойберт підкреслює, що переклад завжди пов'язаний з розширенням комунікативної аудиторії, а отже, потребує врахування специфіки нових реципієнтів. Він також класифікує тексти за типом їхнього прагматичного впливу, що дозволяє визначити ступінь і спосіб перекладацької адаптації [9, с. 30].

Ю. Найда в концепції динамічної еквівалентності виокремлює прагматичну відповідність як найважливіший критерій перекладу, що визначається подібністю реакцій читача оригіналу та читача перекладу [10, с. 27]. Інакше кажучи, переклад має відтворювати не лише те, *що* говорить автор, а й те, *як* він впливає на свою аудиторію.

У центрі комунікативно-прагматичної структури оригіналу перебуває інтенція автора – його внутрішній намір, мотивація, прагнення вплинути на читача. Інтенція визначає стилістичні засоби, тональність, форму подачі, ступінь емоційності та оцінності [11, с. 8]. Завдання перекладача – не лише розпізнати ці інтенційні маркери, але й відтворити їх у вторинному тексті так, щоб зберегти початковий прагматичний ефект.

Визначають три основні компоненти прагматики – інтенцію, функціональні доміанти тексту та комунікативний ефект, підкреслюючи, що перекладач повинен орієнтуватися саме на них [12, с. 194]. Теорія скопоса К. Райс і Х. Фермаера доповнює цю модель, наголошуючи, що переклад має відповідати комунікативній меті, орієнтованій на потреби нового читача [13, с. 17].

У цьому контексті значної ваги набуває прагматична адаптація, яка хоч і несе ризик певного відхилення від оригіналу,

однак є необхідною для забезпечення того, щоб переклад виконував ті ж комунікативні функції, що й текст-джерело. Адаптація враховує культурні, когнітивні та соціальні особливості аудиторії перекладу, забезпечуючи адекватний рівень зрозумілості, впливу та емоційної реакції. Таким чином, відтворення комунікативно-прагматичної спрямованості авторського стилю при перекладі є комплексним процесом, що охоплює аналіз інтенцій автора, виявлення функціональних доміант тексту, врахування прагматичного потенціалу оригіналу та цільової аудиторії, а також уміння перекладача застосовувати адаптаційні стратегії.

Збереження авторського ідіостилю є одним із найскладніших завдань перекладача, особливо коли йдеться про науково-популярні тексти, які поєднують інформативність, доступність і водночас індивідуальну манеру викладу. Саме тут потреба відтворити не лише зміст, а насамперед унікальну манеру подачі знань, стає ключовою умовою адекватності перекладу. Від рівня професійності перекладача залежить, чи буде в перекладі збережено цілісність авторського стилю, комунікативний намір і прагматичний ефект.

Першим кроком у відтворенні ідіостилю є визначення стилістичної специфіки автора: характерних прийомів, образних моделей, ритмізації тексту, добору лексики та композиційних доміант. Оскільки стиль тексту завжди пов'язаний із його комунікативною метою, важливо враховувати функціональну специфіку науково-популярного жанру, якому притаманні пояснювальність, діалогічність та суб'єктивно-оцінні маркери, спрямовані на встановлення контакту з читачем-спеціалістом.

Повне відтворення всіх особливостей ідіостилю в перекладі не завжди можливе. В. Демецька зазначає, що вдалим є той переклад, який «звучить як оригінал», але при цьому зберігає комунікативну рівнозначність [14, с. 33]. В. Коптілов також наголошує на необхідності органічного відтворення всіх ключових ознак індивідуальної манери автора [15, с. 19]. Це особливо актуально у науково-популярних текстах, де стиль автора виступає важливою складовою популяризації знань.

На думку О. Кривенко та О. Цимбалисти, переклад залежить від функціонального стилю тексту, що зумовлює використання різних перекладацьких трансформацій [16, с. 91]. У науково-популярному дискурсі такі трансформації стають необхідними не лише через мовні відмінності, а й через потребу зберегти інтерпретаційну стратегію автора, його індивідуальний спосіб «вести читача» крізь складні наукові поняття.

Перекладацькі трансформації розуміють як способи переходу від одиниць тексту оригіналу до одиниць мови перекладу зі збереженням адекватності навіть за наявності формальних відмінностей. Для науково-популярних текстів особливо значущими є:

- прагматичні трансформації, які дозволяють замінювати реалії, алюзії, культурні або наукові концепти зрозумілими аналогами мови перекладу;

- компенсація стилістичних засобів, адже автори часто використовують метафоричність, гумор, мовну гру чи експресивні приклади для популяризації складних ідей [17, С. 72–73].

У зарубіжних традиціях (Ж.-П. Віне, Ж. Дарбельне) переклад описується через прямі та непрямі способи передачі (каль-

кування, запозичення, адаптація, транспозиція, модуляція), що також активно застосовуються у перекладі науково-популярної прози, де індивідуальний стиль часто опирається на образність та інтерпретаційні моделі.

М. Бейкер підкреслює важливість використання лексико-семантичних полів для подолання концептуальних розбіжностей, зокрема через генералізацію або гіпонімічну заміну [18, с. 30], що є необхідним для популяризації наукових понять у перекладі.

Отже, переклад індивідуального авторського стилю в науково-популярних текстах вимагає: 1) збереження авторської манери пояснення; 2) точного відтворення індивідуальних образів і метафор; 3) відтворення комунікативно-прагматичної інтенції автора; 4) використання відповідних трансформацій, що забезпечують зрозумілість змісту й водночас зберігають стиль автора; 5) балансу між науковою точністю та популяризацією.

Усе це потребує від перекладача високої інтерпретативної компетентності та майстерності роботи з трансформаціями, адже саме вони дають змогу зберегти естетичну, когнітивну й прагматичну унікальність науково-популярних творів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Проведене дослідження показало, що відтворення індивідуального авторського стилю в перекладі науково-популярної прози є багаторівневим завданням, яке охоплює лінгвістичні, прагматичні та когнітивні аспекти. Ідіостиль формується взаємодією мовної особистості автора, його світогляду та індивідуальної манери викладу, а в науково-популярних текстах поєднується також із вимогами інформативності й доступності, що ускладнює переклад.

Збереження авторського стилю передбачає точне передання інтенції, прагматичного впливу, образності, метафорики та прийомів популяризації. Це потребує використання відповідних перекладацьких трансформацій, які дають змогу адаптувати текст до іншомовної аудиторії, не спотворюючи авторської манери. Аналіз засвідчив, що адекватний переклад можливий лише за умови поєднання наукової точності, доступності викладу та збереження стилістичної своєрідності оригіналу. Це вимагає високої інтерпретативної компетентності перекладача та вміння працювати з багатозначною структурою авторського мовлення.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі стратегій популяризації знань у творах окремих авторів і способів їхнього відтворення у перекладі, у дослідженні прагматичних трансформацій у різних жанрових різновидах науково-популярного дискурсу, а також у створенні типології перекладацьких труднощів, пов'язаних з відтворенням індивідуального стилю.

Література:

1. Epstein, E. L. *Language and Style*. Taylor & Francis, 2013. 104 p.
2. Дядюра Г. М., Колеснік Д. М. Мовні засоби в науковій творчості В. Бондарчука. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. № 13, 2020. С. 42–46.
3. Butler, P. *The Writer's Style. A Rhetorical Field Guide*. Utah State University Press, 2018. 181 p.
4. Бирик С. Від історіографії мови художньої прози до кодифікації термінів лінгвістики. *Українська мова*, 2018. № 4. С. 22–33.

5. Гриценко П. Ідіолект і текст. *Лінгвістична: об'єкт – стиль, мета – оцінка* : зб. наук. праць, присв. 70-річчю від дня народження проф. С. Я. Єрмоленко / відп. ред. : В. Г. Скляр. Київ, 2007. С. 16–43.
6. Стельмах Б. Індивідуальний стиль як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вісник Уман. педуніверситету: зб. наук. пр. Серія: «Філологія (мовознавство)»*. К.: Знання України, 2004. С. 228–233.
7. Гоца Н., Жарська С. Мовні засоби вираження комунікативно-прагматичної інтенції у текстах науково-популярного дискурсу. *Scientific progress: innovations, achievements and prospects. Proceedings of II International Scientific and Practical Conference Munich, Germany 6-8 November 2022*. P. 425–429.
8. Dayter, D., Locher, M. A., Messerli, T. C. *Pragmatics and Translation*. John Benjamins Publishing Company, 2023. 336 p.
9. Neubert, A., Shreve, G. M. *Translation as Text*. Kent State University Press, 1992. 169 p.
10. Nida, E. A., Taber C. R. *The Theory and Practice of Translation*. Brill, 2003. 218 p.
11. Morini, M. *The Pragmatic Translator: An Integral Theory of Translation*. Bloomsbury Academic, 2013. 200 p.
12. Павлик О. Прагматичні аспекти в перекладі. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2020. Вип. 31. № 2. С. 191–196
13. Reiss, K., Vermeer, H. J. *Towards a General Theory of Translational Action: Skopos Theory Explained*. Taylor & Francis, 2014. 240 p.
14. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі: дис. ... д. ф. н.: спец. 10.02.16. Перекладознавство. К, 2008. 580 с.
15. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. К.: Юніверс, 2003. 280 с.
16. Кривенко О. В. Цимбаліста О. А. Граматичні перекладацькі трансформації під час перекладу англійськомовних текстів публіцистичного стилю. *Науковий вісник ХДУ. Серія Германістика та міжкультурна комунікація*, 2020. № 1. С. 91–96
17. Лобода В. А. Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 2019. № 43. Т. 4. С. 72.
18. Baker, M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Taylor & Francis, 2011. 352 p.

Hotsa N., Kosenko A., Bezhenar I. Problems of reproducing the author's individual style when translating popular science prose

Summary. The presented article offers a comprehensive analysis of the peculiarities involved in rendering an author's individual style in the translation of popular-science prose. The relevance of the study stems from the growing attention of linguistics and translation studies to idiolect as a key factor determining the communicative effectiveness of a text, as well as from the need to ensure translation adequacy in the context of the increasing dissemination of scientific knowledge. The paper summarizes approaches of Ukrainian and international scholars to defining idiolect, its relationship with the author's linguistic personality, conceptual worldview, and the pragmatic structure of the text. It is emphasized that popular-science discourse combines the precision of scientific information with expressiveness, metaphorical aspect, and subjective-evaluative elements, all of which complicate the translation process.

The focus is placed on pragmatic equivalence in translation, which involves preserving the author's intention, communicative effect, and interpretive strategy. The article analyses the main groups of translation transformations required to adapt the text for a different linguistic audience while maintaining individual stylistic markers. The study

highlights the importance of compensating for figurative devices, accurately reproducing authorial metaphors, textual rhythm, and explanatory manner.

It is concluded that the successful rendering of idiolect is possible only when scientific accuracy, clarity of exposition, and the stylistic distinctiveness of the original are harmoniously combined. It is additionally emphasized that accounting for the author's cognitive models and the characteristics of the target audience is essential for shaping a translation strategy that ensures the full reproduction of the text's pragmatic potential. The prospects for further research include developing a typology of translation challenges

and formulating methodological recommendations for translating popular-science literature.

Key words: individual style, idiolect, idiostyle, popular-science prose, communicative intention, pragmatics, translation transformations.

Дата першого надходження статті
до видання: 24.02.2026

Дата прийняття статті до друку
після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення)
статті: 29.04.2026